

зв'язків (адже, як уже зазначалося, Меджліс за змістом є не лише системою адміністративних органів, він також структурує систему організацій, що виконують суто соціальні й культурні функції). А в такому випадку системний тиск на громадські організації, кримськотатарські ЗМІ (наприклад, журналістів телеканалу АТР звинуватили в екстремізмі), благодійні фонди може трактуватися, принаймні, частково, як прояв політики етноциду. Етноцид зазвичай визначається як різновид етнонаціональної політики, спрямований на знищення ідентичності й культури певного народу (етносу). При цьому кінцева мета етноциду і геноциду збігаються (відмінні лише методи – практика геноциду передбачає фізичне знищення представників етносу, тоді як етноцид спрямований на розмивання ідентичності, знищення основних ознак етнічної спільноти). На щастя, зараз немає достатніх підстав говорити про повноцінну політику етноциду щодо кримських татар з боку окупаційної влади. Однак примітно також те, що політика етноциду в якості свого основного методу передбачає здійснення комплексу заходів, що руйнують системні зв'язки всередині народу [6, с. 694]. При цьому, на нашу думку, тут ми можемо говорити як про жорсткі форми (подібно до сталінської депортації), так і про закамуфльовані, однак, потенційно так само руйнівні за своїми наслідками. Можна припустити, що подібний процес окупаційна влада зараз намагається розпочати в Криму стосовно кримських татар.

Щодо тиску безпосередньо на всю кримськотатарську спільноту варто відмітити випадки зникнення кримських татар. Від початку окупації кількість зниклих на сьогодні наближається до двох десятків осіб, приблизно половину з яких становлять кримські татари. Зважаючи на те, що деякі зниклі люди були знайдені мертвими, зі слідами тортур (перший серед них – Решат Аметов, який 3.03.2014 вийшов на одиничний пікет проти анексії Криму, був затриманий так званою кримською самообороною, а 15.03.2014 його було знайдено мертвим, зі слідами катувань [4]), всі наступні випадки зникнення людей в Криму сприймаються як переслідування за політичні погляди. Кримські татари при цьому схильні сприймати такі факти як потенційну загрозу спільноті (у сприйнятті кримських татар до політичних поглядів як підстави викрадень додається ще й етнічна підстава). Сама можливість актуалізації міжетнічного протистояння в такому форматі становить велику небезпеку, в першу чергу, для кримських татар.

Якщо звернути увагу на дослідження ідентичності основних етнічних груп півострова, то абсолютна більшість з них упродовж років розбудови незалежної України фіксували певне протиставлення самоусвідомлення кримських татар і російської (чи російсько-культурної) більшості в Криму. В першу чергу, це проявлялося в питаннях про цінність

українського громадянства, ставлення до ЄС і Росії, в питаннях щодо перспектив розвитку Криму. Проект «російського Криму» завжди був ідеологічною основою російських націоналістів в Криму, а для кримських татар з цілого ряду причин (перш за все, через усвідомлення Криму як своєї батьківщини) він був, і залишається неприйнятним. Таким чином, кримськотатарська спільнота опиняється в небезпечному становищі потенційної «п'ятої колони» (російською владою цілком може бути повторно використаний стереотип про «татар-зрадників»). Єдиним можливим виходом з даної ситуації є максимальне інформування міжнародних правозахисних організацій про становище кримських татар, здійснення активного моніторингу щодо дотримання прав людини в Криму і недопущення подальших репресій через широкий медійний розголос тих негативних фактів, які вже мали місце. При цьому це завдання має виконати саме українська держава, як така, що має максимально сприяти своїм громадянам, навіть тим, які знаходяться на тимчасово окупованій території.

1. «Могилевские татары» совершили на «антимайдане» намаз [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 15minut.org/article/sebatovcysovershilli-na-antimajdane-namaz-pomeschenie-dlja-molityu-organizoval.
2. «Совет акшакалов» или альтернатива Меджлису? Зачем крымскотатарские чиновники создали новое движение [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.krymr.com/content/article/26648992.html>.
3. Богомолов О. В., Семиволос І. М. Кримські татари, іслам, мусульмани у російському націоналістичному дискурсі в Криму / О. В. Богомолов, І. М. Семиволос // Східний світ. – 2008. – № 1. – С. 50–60.
4. Крымский татарин, похищенный оккупантами, погиб от ножевого ранения в глаз [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2014/04/8/7021747/>.
5. Лиля Буджурова: Не надо брось родную землю. Qirimbizimvetanimiz! [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.youtube.com/watch?v=Qr8gZwdXrj0>.
6. Мала енциклопедія етнодержавознавства / Відп. ред., кер. авт. кол., упоряд. Ю. І. Римаренко; НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К.: Генеза; К.: Довіра, 1996. – 980 с.
7. Міллі Фирка, сайт організації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.milli-firka.org/language/russian>.
8. Національна безпека і оборона. Актуальні проблеми суспільних відносин в АР Крим. – 2009. – № 5.
9. Положення про Раду представників кримськотатарського народу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/573/2000>.
10. Постанова Верховної Ради України. Про Заяву Верховної Ради України щодо гарантії прав кримськотатарського народу у складі Української Держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1140-18>.
11. Рефат Чубаров: Росія шукає для кримських татар маріонеткового лідера, на зразок Кадірова у Чечні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrinform.ua/ukr/news/refat_chubarov_rosiya_shukae_dlya_krimskih_tatar_marionetkovogo_lidera_na_zrazok_kadirova_u_chechni_1985432.
12. Себат, сайт організації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sebat.org.ua>.

УДК 316.774:2:070.1

Марія Петрушкевич

Проблеми комунікації у сучасному світі та релігійна преса України

У статті висвітлюються особливості масової комунікації, що впливають на функціонування релігійного комунікативного середовища України. Розглядаються питання екзистенційної релігійної комунікації, мережевої комунікації, залученість релігійних організацій, осередків, віруючих до діяльності мас-медіа. Особлива увага акцентується на релігійній пресі України, яка сприяє світоглядній та релігійній модернізації віруючих і функціонує за основними принципами світських мас-медіа. Прослідковується тенденція відмежування релігійного комунікативного середовища від світського, а з іншого боку, активне використання ним принципів та механізмів масової комунікації.

Ключові слова: мас-медіа, релігійна комунікація, релігійна преса, мережеві комунікації.

The article highlights the features of mass communication that affect the functioning of religious communication of Ukraine. The questions of existential religious communication, network communication, involvement of religious organizations, communities, believers in the activities of the media are shown. Particular attention is paid to the religious press of Ukraine, which promotes philosophical and religious believers modernization and operates on the basic principles of the secular media. The tendency of separating religious from secular communication environment and, on the other hand, the active use of the principles and mechanisms of mass communication is observed.

Keywords: Media, Religious Communication, Religious Newspapers, Network Communication.

Масова комунікація за останнє століття виробила надійні канали передачі інформації, обміну думками, емоціями та сакральними знаннями, ідеями. Преса, радіо, телебачення, Інтернет – не лише феномени інформаційного суспільства, але і частина сучасного релігійного життя.

Ми живемо в плюралістичному світі, в якому стосунки людей, до організованої релігії, були ослаблені. І все-таки духовні потреби людей стають більш очевидними. Чи можливо і чи бажано використовувати мас-медіа як нові канали для виявлень релігійності? Жодної простої відповіді не можна дати на ці питання. Багато різних думок береться до уваги: власність мас-медіа, законодавство, професійна конкуренція, економічні інтереси, соціальні та культурні особливості, мас-медіа як величезний «магазин релігії», керівні принципи для комерційного рекламування як критерій комунікації і багато інших. На думку Карлоса Вейла, не має бути забутим те, що комунікація не пропонується масовій аудиторії. Люди отримують, обирають та інтерпретують повідомлення, що надіслані від їх власних соціальних та культурних точок зору, на основі тієї інтерпретації, за якою вони роблять свої власні висновки [14].

Глобалізація стала сценою міжконфесійних комунікацій і транскультурних взаємин. В наш час жодна релігійна, етнічна чи соціальна група не може бути ізольованою. Збереження культурної, етнічної чистоти кожної групи стало глобальною проблемою.

Отже, мета нашого дослідження – висвітлення особливостей масової комунікації, що впливають на таку частину релігійної культури як релігійна преса.

І. Луцан зауважує, що міжконфесійні відносини, які відбуваються в Україні за допомогою перетину численних комунікаційних зв'язків, створюють поле релігійної комунікації. І потрібно зауважити, що таке поле комунікації має дуже складну структуру і складне становище, яке виробляють самі ініціатори, чи лідери церков. В Україні у міжконфесійних комунікаціях виокремлюється близькість конфесійна, історична, територіальна, соціальна, етнічна, психологічна. Крім внутрішніх умов все більше значення мають зовнішні фактори: політичні, економічні, міжнародні, глобальні [4, с. 176–180].

Проте, хочеться зазначити, що релігійна комунікація вирізняється своєю плинністю, варіативністю, ситуативністю, екзистенційним характером, з одного боку; з іншого – вона канонічна, загнана у рамки. Мас-медіа усі події і ситуації, усі думки, які передають і про які повідомляють, обов'язково підлаштовують під себе; заганяють у рамки. Тому інституційна релігійна комунікація і ЗМК априорі не повинні мати конфлікту, а от екзистенційна релігійна комунікація (одкровення, сповідь, молитва...) можуть кардинально викривлятися, деформуватися, примітивізуватися під час потрапляння у коло діяльності ЗМК. Однією із причин ми вбачаємо брак часу реципієнта та надмірні об'єми інформації.

Ситуація ускладнюється ще і тим, що читання у сучасній культурі поступилося місцем теле- та відеоінформації, відійшло на другий план у культурно-освітній поведінці. Читання як особливий тип розумової праці з іншим типом сприйняття є засобом розвитку абстрактного мислення,

здатності до концентрації, тренування свідомості у вибудовуванні об'ємного уявлення.

Перестаючи читати, людина перестає тренувати важливі відділи мозку, втрачає легкість асоціацій, жвавість уяви, емоційну тонкість сприйняття і рухливість думки. Втрата цих якостей збіднює мислення, робить його менш живим, менш здатним до творчості. Відеосприйняття у порівнянні з читанням – майже розвага [5, с. 100].

Тому преса є містком не лише між традиційною та масовою комунікацією, але і способом збереження критичних можливостей сучасної людини. На розвиток преси, зокрема і релігійної, впливає ціла низка факторів. Існує принаймні три позиції, які слід взяти до уваги, що мають стосунок до цієї теми. Перш за все, – плюралістичний характер сучасного суспільства. Відносини між церквами стали більш критичними, менш дружніми, більше індивідуалістичними. Церква втратила свою провідну роль, людина має право і можливість знати бажання (веління) Бога і можливість вирішувати, у що вірити.

По-друге, джерелами інформації та своєрідним вчителем, який дає ті чи інші моральні та етичні цінності – теж виступають засоби масової інформації.

Процес приватизації засобів масової інформації пропонує специфічну модель комунікації, яка, без сумніву, торкатиметься релігійних виявів. В широкому громадському використанні головний критерій – це наявність суспільства та його інститутів, повага до релігійних та культурних традицій. У приватному використанні мета полягає в тому, аби охопити найбільшу аудиторію, відповідно, діставати від неї найбільше прибутків. Карл Вале запитує: «Який шанс ми маємо для розуміння власних та інших проблем, потреб та мрій, якщо наш голос та їхній має пройти через силу-силенну різноманітних фільтрів, які абсорбують, затримують все те, що зачіпає інтереси власників ЗМІ? Сьогодні ці фільтри розташовані в руках великих центрів, які домінують над інформацією та комунікацією в нашому світі».

По-третє, мас-медіа втручаються в приватність, і масова людина досі не знає, який ефект має розмаїття цих стимулів. Релігія та емоційність дуже тісно пов'язані, і всі релігійні прояви в засобах масової інформації мають емоційні штампи чи то пак ярлики [14]. Наприклад, адвентистська газета «Камінь наріжний», журнал Великого білого братства ЮСМАЛОС, «Вікторія Ра» та ін.

Релігійну комунікацію доречно розглядати як мережеву, в основі якої лежать телебачення, преса, Інтернет. Мережі стали моделлю розвитку релігійних напрямків. Г. Почепцов вважає, що мережеві комунікації набагато ефективніші через наступні фактори: високий рівень довіри всередині мережі, який контрастує з рівнем недовіри до зовнішніх гравців; наявність об'єднуючої ідеології/релігії/стилю життя, що дозволяє діяти єдиним способом; повідомлення потрапляє до тих, хто реально його потребує, на відміну від комунікації з масовою, але пасивною аудиторією у випадку ЗМК [6].

Саме в якості мережі бачить християнство на ранній стадії його розвитку Р. Старк, говорячи про нього як про маргінальну секту, куди потрапляли тому, що дружні зв'язки з людьми всередині були більшими, ніж із тими, хто був зовні.

Позитивом мережевої комунікації є її закритий характер. Саме це стає однією з причин розповсюдження такого типу організації в релігійних структурах [15]. Все це неформальні угруповання зі своєю ідеологією, що базуються на високому рівні довіри всередині. У цьому зв'язку доречно зазначити, що аудиторія значної кількості релігійних періодичних видань, які за своєю формою є масовими, орієнтована на вибрану, а отже обмежену, аудиторію. Наприклад, католицьке видання «Волення з Волині», християнська газета «Добродій» (хоча задекларована як всеукраїнська газета для справжніх християн і тих, хто хоче стати ними, насправді є досить вузькоспрямованою), щотижнева суспільно-патріотична газета православних мирян «Світ» видається в Україні, але орієнтована переважно не лише на російськомовного але і на російські налаштованого читача (тут багато матеріалів про Російську церкву), «Мінарет» мусульманська газета, особливість якої (як і більшості мусульманської преси) полягає у використанні специфічної лексики і написання слів, а також цитування Корану та інших релігійних текстів арабською із наступним перекладом, газета кримських караїмів «Къырым къарайлар», газета кришнаїтів «Дім Прабхупади».

Мережеві комунікації є базовими й основними. Ієрархічні комунікації історично були надбудовою над мережевими. Сьогоднішнє їх зіткнення обумовлене тим, що інформаційні технології підняли можливості мережевих комунікацій на новий рівень. Тобто, окрема людина (скажімо, блогер) тепер може зрівняти за своїм впливом з цілим інститутом (наприклад, преси) [6].

Отже, міжконфесійні відносини, які відбуваються в Україні за допомогою перетину численних комунікаційних зв'язків, створюють поле релігійної комунікації. І потрібно зауважити, що таке поле комунікації має дуже складну структуру і складне становище, яке виробляють самі ініціатори, чи лідери церков [4, с. 176].

Українські церкви на практиці спілкуються з дуже обмеженим колом конфесій. Чим ближче віросповідання, догматика конфесій, тим більше їх горизонтальне спілкування, на побутовому рівні, у родинно-клановому, сусідському та виробничому мікросередовищі. Спілкування на рівні ієрархів залежить суттєво від політичних уподобань й адміністративного тиску держслужбовців і політичних партій тощо. Навіть у різних областях України ми бачимо відмінності у спілкуванні одних і тих же конфесій [8, с. 50].

В українському релігієзнавчому середовищі існують також думки про внутрішній конфлікт не лише між конкретними церквами і течіями у комунікативному полі, але і між церквою і суспільством. Український релігієзнавець Ю. Чорноморець зазначає, що «кожен день приносить все нові свідчення агресивного ставлення суспільства до дій та слів представників церков. І церкви у більшості випадків залишаються безпомічними жертвами цієї агресії, так і не зрозумівши, якими були можливості для апології та завоювання прихильності суспільства» [12]. Ця «агресія», на нашу думку, поняття перебільшене, тут доречніше вживати поняття «нерозуміння». Проте і причину такої «агресії» можна пояснити найперше через поняття Я та Інший, запропоновані екзистенційною філософією. Церковні повідомлення наповнені специфічною логікою, до певної міри канонічністю стосунків, у масової людини (звиклої оперувати зрозумілими знаками та символами уже дешифрованими ЗМК) викликають найперше страх нерозуміння, відчуття присутності Іншого. І лише у такому смислі можна говорити про агресію, як відповідь на незрозумілу небезпеку.

Одночасно дуже впливовим чинником, що регулює комунікативні взаємини між церковними організаціями та суспільством, є історичний фактор. В Україні у період кардинальних трансформацій з 1989 по 1995 роки відбулося масове навернення до релігії тисяч і мільйонів людей. Більшість українців пішли до православ'я й греко-католицизму. Тому у церков було головне завдання: справитися з напливом людей. Не було гострої потреби використовувати якісь сучасні складні комунікаційні теорії і технології, комунікаційні процеси були хоч і потужними, але екстенсивними, спонтанними [13, с. 57].

З часом ситуація змінилася, перш за все, під впливом інтенсивного розвитку інформаційного суспільства та новітніх мас-медіа. Зараз католики постійно розробляють теорію соціальної комунікації. Щороку виходить як мінімум один офіційний документ із цієї теми – папське послання із нагоди Всесвітнього дня комунікації, що зазвичай оприлюднюється 24 січня, у день Франциска Сальського, покровителя журналістів. Українські католики західного та східного обрядів обговорюють питання католицької преси, досліджують її проблематику, історію, суспільну вагу. В Україні у комунікативному релігійному полі діє ціла низка католицьких періодичних видань, наприклад, загальноцерковне видання «Парафіяльна газета», місячник «Проповідник», «Бюлетень релігійної інформації», «Радість віри», «Волення з Волині», «CREDO», «Діти Непорочної», «Розарій», «Слово з нами», «Соціум», «Водограй» та інші.

Директор РІСУ Т. Антошевський зазначає: «однозначно, ми констатуємо покращення роботи церковних інформаційних служб. Знаємо, що й самі провідники Церков почали до цієї справи ставитися з більшою повагою. І це не було викликано лише тим, що потрібно оперативно реагувати на закиди суспільства, хоча і це вагомий чинник. Мені здається, що Церкви свідомо починають значно конструктивніше ставитись до ЗМІ, вбачають в них силу, яку можна використати на користь місіонерству, евангелізації, особливо в служінні з молоддю, інтелігенцією тощо» [3].

А о. Павло Дроздяк, прес-секретар Львівської Архiepархії УГКЦ, звернув увагу на зміни в подачі інформації прес-служби УГКЦ, які відбулися за останні роки. Відбувся якісний зріст роботи прес-служби: від інформування до тлумачення позиції церкви.

Про те, що існування церковної прес-служби не тільки полегшує роботу журналіста, а й роботу церковної структури, зауважує релігієзнавець Андрій Юраш. На думку експерта, церкви мають розвивати і власні прес-служби та медіа, і активно контактувати з світськими журналістами, експертами, щоб збільшити цікавість до релігійної інформації у суспільстві [7].

В українському суспільстві за сучасних умов відбувається швидка трансформація комунікаційного простору як в релігійному соціумі в цілому, так і в окремих групах. Головними чинниками існування релігійного соціуму є свідомість, діяльність і спілкування. Культура міжконфесійних відносин, яка створюється в нашій країні, детермінована, перш за все, особливостями свідомості, особливостями діяльності і специфікою спілкування конфесій, що населяють Україну, тобто особливостями релігійного поля комунікації [10]. Особливості релігійної комунікації чітко простежуються, наприклад, у газеті Асоціації кримських караїмів-тюрків «Къырым къарайлар», газеті Київської общини Міжнародного товариства свідомості Крішни «Дім Прабхупади», одеській іудейській газеті «Шомрей Шабос», офіційному

виданні Духовного управління мусульман України, газеті «Мінарет» та ін.

Проте, найбільшим ареалом масової комунікації в Україні є християнство у різних проявах. Саме тут виникають різноманітні перешкоди для ефективної релігійної комунікації. Хоча це твердження правдиве і для інших релігійних комунікативних систем. М. Балаклицький зазначає, що «як правило, ринок християнських ЗМІ закритий від конкуренції із зовнішнім світом, тому регулюється аж ніяк не професійними принципами. Євангельські церкви потребують ефективної інформаційної специфікації, резонансної ретрансляції самоідентичності» [1, с. 29]. Не зважаючи на те, що спектр питань, поставлених перед церквами суспільством, доволі широкий, відповіді даються лише на ті, які цікаві самій церкві, причому формулюються відповіді внутрішньоцерковною, малозрозумілою для суспільства, мовою. Дуже складно розглядати за набором біблійних цитат позиції церков стосовно специфічних проблем культури, освіти, політики, економіки. Очевидно, що крім цитування, абстрактного моралізаторства, емоційної проповіді, ідентичність церкви й суть її послання суспільству може бути виражено в богословських текстах, аналітиці, публіцистиці, науково-популярних статтях, художній літературі, якісній новинарній інформації про резонансні суспільні події, коментарях служителів зі злободенних тем [11, с. 165–167].

У зв'язку із такою ситуацією Ю. Чорноморець вербалізує десять принципів для християнського життя у добу інформаційного суспільства: 1. Завжди будь вірним Євангелію. 2. Не сотвори собі кумира із держави, нації чи церковної організації. 3. Май благоговіння перед святинею. Сучасна людина не відчуває страху перед сакральним. В добу постмодерну зникає усвідомлення кордону між сакральним та профанним. Земне, занадто земне – намагаються сакралізувати. 4. Бережи свою свободу та поважай свободу інших. 5. Шануй власну традицію та захищай її. 6. Не будь інформаційним кілером. Намагання «інформаційно вбити» співбесідника, особливо якщо він тебе критикував – це одна із головних спокус сучасності. Краще зовсім не писати нічого, ніж замінити діалог інформаційною війною. 7. Не зраджуй Бога. 8. Не допускай інформаційного варварства. 9. Не бреш. 10. Поважай іншого в його специфічності [12]. Ці настанови неоднозначні, але безперечно заслуговують на увагу (і не лише у християнському комунікативному середовищі).

Отже, ставлення людей, пов'язаних із релігією, до засобів масової інформації сильно коливається: від некритичного сприйняття до повного заперечення існування мас-медіа в житті суспільства. Сьогодні найбільшій критиці піддаються ті засоби масової інформації, які узурпують місце релігії в суспільстві [14].

З появою нової швидкої, дешевої преси кожна організація, община, політична або релігійна група можуть дозволити собі мати свій друкований орган. Е. Тофлер вважає, що масові журнали втратили свій колишній вплив на життя, а немасовий міні-журнал швидко набирає силу [9].

З іншого боку, загальні прогнози розвитку друкованих ЗМК показують, що пресі необхідно розвиватися у напрямку інтерактивності: створювати онлайн-версії друкованих видань; турбуватися про зручність і способи донесення інформації до читачів; необхідно шукати способи інтерактивної взаємодії з читачами, щоб журналісти могли спілкуватися з ними у реальному часі; люди не хочуть просто читати

журнал в он-лайн: за допомогою сайту читачі спілкуються з авторами текстів [2, с. 137].

Таким чином, розглянувши цілу низку технічних, смислових та конфесійних особливостей функціонування релігійних друкованих ЗМК можна зробити наступні висновки.

По-перше, доречно вербалізувати таку проблему у сфері комунікації, як заміна читання іншими каналами обміну інформацією (найперше телебаченням, Інтернетом), а також проблема заміщення екзистенційної релігійної комунікації масовою (провідником якої є також і релігійна преса, наприклад, зараз найбільш масштабні видання в Україні: УПЦ МП «Спасіть наші душі!», журнал «Віра і життя» місіонерського союзу «Світло на Сході» та інші).

По-друге, релігійна комунікація та друковані мас-медіа органічно поєднуються через свою інституційність, тому передача релігійної інформації за технічними та структурними параметрами нічим не відрізняється від поширення будь-якої іншої інформації. Ускладнення можливі на рівні екзистенційної комунікації і пов'язані із загальними проблемами масової комунікації: надмірними об'ємами інформації та браком часу на її усвідомлене та критичне опрацювання. Крім того, релігійна преса функціонує у агресивному конкурентному середовищі мас-медіа, тому змушена користуватися прийомами світських мас-медіа.

По-третє, релігійна преса сприяє «світоглядній та релігійній модернізації» віруючих, оскільки організована та функціонує за принципами мас-медіа, користується світськими способами передачі релігійної інформації. Також, релігійна преса користується принципом мережевої комунікації, більшість такої преси в Україні адресована конкретній аудиторії (караїми, іудеї, кришнаїти, мусульмани, Свідки Єгови, протестанти, католики), а також певному віковому періоду (наприклад, газета для середніх та старших класів «Тінейджер@ukr.net» м. Запоріжжя, молодіжна християнська газета «Флеш.ка», заснована Молодіжною федерацією Київської конференції Церкви адвентистів сьомого дня, християнський молодіжний часопис «Українська молодь – Христові», православний журнал для молоді «Отрок.ua»).

Загалом, тенденція усіх церков та релігій приблизно однакова – активне використання масової комунікації, оперування новітніми засобами передачі інформації, дистанціювання від світського медійного середовища з одночасним використанням його принципів та механізмів.

1. Балаклицький М. Медіатизація протестантизму в Україні 1991–2010 років: монографія / М. Балаклицький. – Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2011. – 379. 2. Головлева Е. Массовые коммуникации и медиапланирование: Учебное пособие. – М.: Академический проект; Деловая книга, 2009. – 352 с. 3. Директор РІСУ Тарас Антошевський: «Церкви починають значно конструктивніше ставитись до ЗМІ» / Новомедіа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://novomedia.ua/node/1205>. 4. Луцан І. Інформація, комунікація та конфлікти: міжконфесійний вимір в Україні / Ігор Луцан // Міжнетнічні та міжконфесійні відносини в контексті сучасних суспільних трансформацій. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 29–30 квітня 2010 року. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2010. – С. 171–183. 5. Массовая культура: Учебное пособие / К. З. Акопян, А. В. Захаров, С. Я. Кагарлицкая и др. – М.: Альфа-М; ИНФРА-М, 2004. – 304 с. 6. Почепцов Г. Мережеві комунікації / Георгій Почепцов // Медіаграмотність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/3032>. 7. Про комунікацію церкви, медіа та суспільства дискутували на факультеті журналістики ЛНУ ім. Івана Франка // Католицький оглядач [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://catholicnews.org.ua/pro-komunikaciju-cerkvi-mediy-ta-suspilstva-diskutuvali-na-fakulteti>

zhurnalistiki-lnu-im-ivana. 8. Свистунов С. В. Комунікаційні фактори міжконфесійних відносин // Релігійна свобода. Спецвипуск, 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://svistvs.wordpress.com/2009/12/01/hello-world/>. 9. Тоффлер Э. Третья волна / Элвін Тоффлер. – М., 1999. – С. 267–268. 10. Християнство і проблеми сучасності. – К., 2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/242132.html>. 11. Черенков М. Культура впливального меншинства / М. Черенков. – Симферополь: ДИАИПИ, 2010. – 204 с. 12. Чорноморець Ю. Церква в інформаційному суспільстві: як уникнути принципових іміджевих втрат? /

Юрій Чорноморець // Релігійно-інформаційна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/monitoring/society_digest/47615/. 13. Юнусова Е. И. Духовное единство христианской церкви: проблема сосуществования // Вісн. Харків. нац. ун-ту. Серія Теорія культури і філософія науки. Людина: дух, душа, тіло. – Х., 1999. 14. Carlos A. Valle Religion and the Media [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.reocities.com/ua_mass_media/Science/article.htm. 15. Williams P. Transnational criminal networks // Networks and networks. Ed. by J. Arquilla, D. Ronfeldt. – Santa Monica, 2001.

УДК 299.94: 17.023.36 (477)

Тетяна Талько

Відображення цивілізаційного вибору України у вітчизняному русі нью-ейдж

Розглянуто основні ідеї українського нью-ейджу. Виявлено зв'язок цього феномену з західноєвропейськими нью-ейджівськими вченнями. Вказано на аргументи, якими послуговуються православні критики нью-ейджівських ідей. Здійснено реконструкцію нью-ейджівської неорелігійної міфології в плані протистояння двох цивілізаційних виборів з метою виявлення позитивних та негативних моментів впливу нью-ейджівського руху на євро-інтеграційний процес в Україні. Визначено, що український нью-ейдж сприяє євроінтеграційним прагненням країни, хоча й має багато зауваг щодо стратегії взаємодії з традиційною християнською культурою.

Ключові слова: рух нью-ейдж, неорелігійна міфологія, цивілізаційний вибір, євроінтеграція, християнська культура.

Ideas of Ukrainian New age movement have been investigated. The connection of this phenomenon with the Western European New age theories has been revealed. Arguments used by Orthodox critics of the New age ideas have been pointed out. New age neo-religious mythology as an opposition of two civilization choices has been reconstructed to identify positive and negative sides of the influence of New age movement on the European-integration process in Ukraine. It has been proved that Ukrainian New age promotes European integration aspirations of the country although there are a lot of remarks to its strategy of interaction with the traditional Christian culture.

Keywords: New Age Movement, Neo-Religious Mythology, Civilization Choice, European Integration, Christian Culture.

Одним із наслідків євроінтеграційних процесів в Україні стало те, що нині вітчизняна культура активно асимілює ідеї західного Нью-ейджу. Це, зокрема, призвело до спроб переосмислення світоглядно-релігійних засад вітчизняної культури у контексті їх взаємозв'язку з новітніми явищами західної культури і сприяло відродженню прадавніх релігійних уявлень і вірувань, які стали основою таких неорелігійних практик і вчень, як Рідновірство, Рунвіризм, Ведичне православ'я, вайшнавизм, карма-кагью, сахаджа-йога, фалуньгунь-Дафа тощо. Екзотичні практики і культури, подібні до вудуїзму, кроуліанства, сатанізму, люциферіанства викликають певну зацікавленість українського студентства, яке намагається віднайти своє місце у сучасному «пластмасовому світі».

Інтегруючи ідеї західного нью-ейджу у контекст української культури вітчизняні нью-ейджери відтворюють сутнісні риси цього феномену. До основоположних ідей, на яких базується культура нью-ейджу, відносяться уявлення про безособового бога і можливість набуття людиною божественних якостей. Характерними ознаками мислення представників вчення «Нової Ери» є також містичне сприйняття дійсності, поєднання східного і західного містицизму зі сциєнтистськими ідеями і підходами, неоязичницький окультизм, цілительство, ченнелінг, віра в реальність контактів із позаземними цивілізаціями тощо. Для послідовників нью-ейджу також характерна віра у реінкарнацію, існування особливого світу духів, з якими можливо налагодити спілкування. Зазвичай нью-ейджери називають духів майстрами, махатмами, духами світла, духами-провідниками тощо. До духовного світу у процесі багатьох перевтілень може піднятися душа людини, яка пробуджує у собі сховані сили світу.

Сучасна західна культура широко використовує нью-ейджівський словник, активно послуговуючись такими виразами, як «нове мислення», «новий світовий порядок», «епоха Водолія», «позитивна енергетика», «очищення чакр»,

«прокачка енергетичних каналів», ченнелінг тощо. Її навряд чи можна уявити без таких складових, як відроджений і оновлений окультизм, особливо неоязичницькі магичні практики, а також без поєднання східного містицизму з західним сциєнтизмом. Наполягаючи на тотожності людини і Бога, нью-ейджери відроджують і оновлюють окультні знання, вітають вегетаріанство, холистичні практики у сфері здоров'я. Однією з парадигм нью-ейджу є синкретизм, заснований на ідеї єдності усіх релігій.

Витоки сучасного нью-ейджу, очевидно, знаходяться у вченні Аліси Бейлі про нову епоху розвитку людства – Еру Водолія, яку вона називала «New Age». Хоча слід зазначити, що на сьогоднішній день не існує одностайної думки стосовно того, коли і де виникає цей феномен. Деякі дослідники вважають, що корені цього явища слід шукати у вченнях розенкрейцерів і масонів. Подекуди твердять, що нью-ейджівські вчення є породженням гностицизму, або ж раннього християнства. Зазначається, що після Реформації в Європі нью-ейджівський світогляд розвивався паралельно із науковим світоглядом і отримав раціональне обґрунтування в період вісімнадцятого та дев'ятнадцятого століть. Загальне прийняття теорії еволюції Дарвіна і концентрація уваги на прихованих духовних силах природи стали основою сучасного нью-ейджу [3]. Є очевидним, що нью-ейдж значною мірою проростає із теософії і містики, засновуючись на вірі у безособового Бога і уявленні про вічний всесвіт, ілюзорну природу матерії, циклічну природу життя, реінкарнацію, ідеї еволюції людини у божество, зв'язок з позаземними істотами і можливість отримання від них одкровенень тощо.

Слід зауважити, що для української культури нью-ейдж не є абсолютно чужорідним феноменом, штучно перенесеним із заходу на наш ґрунт. Згадаймо хоча б той факт, що засновниця цього вчення, вищезгадана пані Аліса Бейлі у своїх роздумах надихалася працями нашої співвітчизниці Олени